ראה

א. אין פסוק „ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש וגו׳״ [1], זאגט רש״י: „מזבח — של אבנים הרבה. מצבה — של אבן אחת, והוא בימוס ששנוי׳ במשנה [2] אבן שחצבה מתחילתה לבימוס. אשרה — אילן הנעבד״.

איז אין דעם ניט מובן:

א) דער לשון הפסוק איז: „מזבחתם״, „מצבתם״, „ואשריהם״. פאר־וואס שטעלט זיך רש״י אויף „מזבח״, „מצבה״ און „אשרה״, און ער איז ניט מעתיק די ווערטער כלשונם אין פסוק [3]?

ב) פריער, אין פ׳ ואתחנן [4], האט שוין רש״י מפרש געווען „מזבחותיהם — של בנין. מצבתם — אבן אחת. ואשריהם — אילנות שעובדין אותן״. וואס דארף עס רש״י דא נאכאמאל איבער׳חזר׳ן?

ג) נאך מער: רש״י אין אונזער פסוק איז משנה פון זיין פירוש אין פ׳ ואתחנן: (א) דארטן זאגט ער אז מזבח איז „של בנין״ און דא — „של אבנים הרבה״. (ב) אין אונזער פסוק באַגנוגנט זיך ניט רש״י מיטן זאגן „מצבה של אבן אחת״ [5], נאר ער איז מוסיף — „והוא בימוס כו׳״, אן ענין וואס איז פריער גארניט דערמאנט [6].

ד) אין פ׳ וישלח [7] שטייט „ויצב יעקב מצבה גו׳ ויסך עלי׳ נסך ויצק עלי׳ שמן״. איז דערפון לכאורה גע־דרונגען, אז אויך אַ מצבה פון ע״ז, להבדיל בין טומאה כו׳, איז ענינה לנסך נסכים לע״ז [8]. פארוואס לערנט

1) פרשתנו יב, ג.

2) ע״ז מז, ב.

3) אף שדרכו בכל מקום היא, שגם כשמבאר רק פירוש (טייטש) של תיבה — מעתיקה כמו שכתובה בהפסוק, וכמו: בפרשתנו יד, ה שמעתיק „ואקו״, „ותאו״ (בוא״ו). וגם בנוגע למזבח, מצבה ואשרה גופא (משפטים כג, כד. תשא לד, יג. ואתחנן ז, ה).

4) ואתחנן שם. וראה גם יתרו כ, כב (בנוגע למזבח). ויצא כח, יח. כב; וישלח לה, יד (בנוגע למצבה). רש״י תשא שם (בנוגע לאשרה).

5) וגם בזה משנה מלשונו בפ׳ ואתחנן: בפ׳ ואתחנן כותב „מצבתם אבן אחת״, ובפרשתנו — „מצבה של אבן אחת״.

6) גם באשרה משנה רש״י מלשונו בפ׳ ואתחנן, אבל בזה טעמו מובן:

א) בפ׳ ואתחנן כותב „אילנות שעובדין אותן״ (לשון רבים), ובפרשתנו כותב „אילן הנעבד״ (לשון יחיד) — כי בפ׳ ואתחנן מפרש תיבת „ואשריהם״ (ל׳ רבים) שבכ־תוב *, ובפרשתנו מפרש ענין אשרה (כנ״ל בקושיא הא׳).

ב) בפ׳ ואתחנן (ועד״ז בפ׳ תשא) „אי־לנות שעובדין אותן״, ובפרשתנו „אילן הנעבד״ — כי שם פירוש „אשריהם״ (וכן מזבחותיהם, מצבתם ופסיליהם) הוא — של ה„גוים רבים״, „כל העמים״ האנשים (שכל הפרשה מדברת בזה), ובפרשתנו — של (הע״ז) אלקיהם (שהרי כל הפרשה ענינה ע״ד עיקור ע״ז).

7) שם. וראה גם ויצא שם, יח.

8) ובפרט שי״ל, שמה שעשו מצבה לע״ז, היינו מפני שהייתה עבודה בקדש (ראה רש״י שופטים טז, כב (וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 16 הערה 31). אלא שברש״י שם: „מצבת כו׳ להקריב״. ואכ״מ).

*) ובכל אופן צ״ע בפרש״י תשא שם, שמפרש „אשריו — הוא אילן שעובדין אותו״, היינו אילן (אחד) ש(רבים) עובדין אותו — אף שבפשטות „אשריו״ הוא — אילנות רבים של אחד. ואכ״מ.

רש"י „והוא בימוס ששנוי' במשנה כו' " וואס בימוס איז (ווי רש"י איז מפרש אין משנה) „מקום מושב ע"ז שמושיב הצלם עלי' " [9]?

ה) וועז איינער ווייס ניט וואס עס מיינט „בימוס", וועט ער דאס ניט ווייסן אויך פון דעם לשון המשנה „אבן שחצבה מתחילה לבימוס" וואס רש"י ברייענגט, ווייל אין דעם לשון וערט ניט אפגעטייטשט וואס בימוס מיינט [10]. איז בכן ניט מובן: אויב רש"י נעמט אן אז דער תלמיד ווייס וואס עס מיינט בימוס, איז דאך געגוג צו שרייבן „והוא בימוס"; און אויב ער איז חושש אז דער תלמיד ווייס ניט דעם טייטש פון ווארט — איז וואס „פארדינט" מען פון מוסיף זיין „ששנוי' במשנה אבן שחצבה מתחילתה לבימוס" [11]?

ו) אפילו את"ל אז דורך דעם לשון באקומט מען יע אַ ידיעה וואס עס מיינט בימוס — איז אבער ניט מובן: צוליב וואס דארף רש"י זאגן אז דער לשון שטייט אין משנה?

ב. דערנאך שטעלט זיך רש"י אויף „ואבדתם את שמם" און איז מפרש: „לכנות להם שם לגנאי. בית גליא קורין לה בית כריא, עין כל עין קוץ".

איז אויך אין דעם ניט מובן:

א) דער פירוש הפשוט פון „ואבדתם את שמם", לכאורה, איז: איר זאלט טאן אַ פעולה [12] וואס זאל מאכן פאר־לאָרן און פאַרגעסן די נעמען פון ע"ז. האט דאך רש"י געדארפט לערנען „לשנות את שמם" [13], אז מען זאל זיי

9) בפרש"י משפטים שם: „מצבתיהם — אבנים שהם מציבין להשתחוות להם". אבל [נוסף לזה שאי"ז פירוש „מצבה" ברוב המקומות *], גם מצבה דפ' משפטים אינו בימוס. כי הבימוס הוא מלכתחלה רק מקום מושב ע"ז, ורק שאח"כ „עובדין אותו" (כבפרש"י ע"ז שם, נעתק לקמן סעיף ה'), אבל „ומצבתיהם" דפ' משפטים, הם „אבנים שהם מציבין (היינו מלכתחלה) להשתחוות להם". וראה שוה"ג להערה 35.

10) מהמשך לשון המשנה שם „העמיד עלי' עבודת כוכבים וסילקה כו'", מובן שבימוס היינו דבר שהוקצה להושיב עלי' עכו"ם. אבל — תיבות אלו שבמשנה, אין רש"י מעתיקם ואינו מרמזם אפילו ב„וכו'".

*) הוכחת רש"י ש„מצבתיהם" דפ' משפטים אינה כמצבה שברוב המקומות — י"ל, לפי ש„ושבר תשבר מצבתיהם" בא בהמשך ל„הרס תהרסם — לאותם אלקות" (פרש"י שם). ולהעיר מתיב"ע, שבפ' משפטים מתרגם מצבתיהם — „קמתי צילמי־הון", ובכל מקום — „קמיתהון" וכדומה.

11) ואין לומר שכוונת רש"י היא, להורות שמצבה היא של אבן אחת [והגם שזה מפורש בכתוב (ראה הערה 4), מ"מ מכיון שמצבה שבפסוק זה היא בימוס, אפשר לומר שמצבה זו היא של אבנים הרבה ודלא כמצבה ברוב המקומות], ולכן כותב „ששנוי' בכשנה אבן שחצבה כו'" (לשון יחיד) — כי [נוסף למה שקשה לפי זה: מנ"ל לרש"י שמצבה בפסוק דידן הוא בימוס? ובפרט שבמשנה שם לא נזכר הלשון מצבה] להוכיח את זה, טפי הו"ל לכתוב „דאיתא בגמרא בימוס אבן אחת" (ע"ז נג, סע"ב), ששם הוא מפורש ומודגש — כה־המשך שם — „מזבח אבנים הרבה".

12) ובדוגמת „ונתצתם", „ושברתם" וכו' שלפנ"ז.

שלכן אין לפרש ש„ואבדתם את שמם" כוונתו כמו „ושם אלקים אחרים לא תזכירו גו'" (משפטים כג, יג) — כי „לא תזכירו" אי"ז פעולה (חיובית), כ"א (כפרש"י שם) „שלא יאמר כו'".

13) כבספרי כאן. וראה גם ע"ז מה, סע"ב ואילך. תמורה כח, ב (אלא שבשניהם — „לכנות לה שם". וראה לקמן הערה 44).

אַנרופן מיט אַן אַנדער נאָמען, וואָס דורך דעם ווערן פֿאַרגעסן זייערע פרי־ערדיקע נעמען[14]. פון וואַנעט נעמט רש"י „לכנות להם שם לגנאי"[15]?

ב) אפילו ווען רש"י האָט שוין אַ הכרח צו לערנען אַז „ואבדתם גו'" מיינט אַ גנאי־נאָמען — פון וואַנעט נעמט ער אַז דער שם לגנאי דאַרף זיין ענלעך צו דעם פריערדיקן נאָמען פון ע"ז (כמובן פון רש"י'ס זאָגן „בית גליא קורין לה בית כריא עין כל עין קוץ")?

ולכאורה, אדרבה: בשעת מען איז מכנה די ע"ז מיט אַ גנאי־נאָמען וואָס איז ענלעך צו איר פריערדיקן נאָמען, מאַכט מען דאָך דערמיט גופא אַ זכרון צו איר שם הקודם[16] — ה'יפך פון ואבדתם את שמם?

ג) פֿאַרוואָס דאַרף רש"י געבן צוויי דוגמאות — „בית גליא קורין לה בית כריא", „עין כל עין קוץ" — און באַגנוגנט זיך ניט מיט איינעם פון זיי?

ובפרט, אַז אין גמרא[17] איז פֿאַראַן נאָך אַ דוגמא אויף „לכנות להם שם לגנאי": „פני מלך — פני כלב". אַבער יענע דוגמא ברענגט ניט רש"י[18]. איז מובן דערפון, אַז דאָ איז נוגע צו ברענגען דוקא די צוויי דוגמאות.

ג. איז דער ביאור בכל הנ"ל:

מיט אַ פסוק פריער[19] שטייט „אבד תאבדון גו' את אלקיהם". וויבאַלד אַז גלייך נאָכדעם שטייט „ונתצתם גו'", ונתצתם מיט אַ וא"ו המוסיף, האָט מען לכאורה געדאַרפט לערנען, אַז דאָ איז ער מוסיף: ניט בלויז דאַרף מען מאבד זיין די ע"ז („אלקיהם") גופא, נאָר מ'דאַרף מוסיף זיין און אויך צעשטערן זייערע מזבחות, צעברעכן זייערע מצבות, פארברענען זייערע אשרות, וכו', וועלכע זיינען אַ הוספה צו אלקיהם; זיי זיינען ניט

---

14) אי לפרש „ואבדתם את שמם" — למחוק את שמם (ע"ד פירש"י לקמן פסוק ד).

15) והרי אפילו בדרך ההלכה (ראה ספרי שם. ע"ז מג, רע"א), מפסוק זה עצמו — אלולי הכתוב „שקץ תשקצנו" (עקב ז, כו) — לא היינו יודעים הדין ד„לגנאי".

ואין ליצר שזה שרש"י מפרש ד„ואבדתם את שמם" היינו „לכנות להם שם לגנאי" הוא (כבספרי וגמרא שם) מהכתוב שקץ תשקצנו (שהתלמיד למדו כבר) — שהרי הכוונה (ובפרט — פשוטו) של הכתוב שקץ תשקצנו היא כפירוש שקץ בכ"מ (וכמו „שקץ הם לכם"; „ואת נבלתם תשקצו" (שמיני יא, יו"ד. שם, יא) ועוד) — למאוס בו (ע"ד „ותעב תתעבנו" שלאחריו — לשנאו, להרחיקו), ולכן לא עבד רש"י בפי־רושו בכהנ"ל, כי פשוט הוא,

(ואפילו בספרי וגמרא שם (דרך ההלכה) אין לומדין מפסוק זה עצמו הדין דלכנות שם לגנאי*, ורק שממנו נלמד שהדין ד„וא־בדתם את שמם — לכנות להם שם", היינו — לגנאי),

ובמילא, באם מקורו של רש"י לפירושו דכינוי שכם לגנאי הוא — מהפסוק שקץ תשקצנו, הו"ל לכתוב כן בפירוש.

---

*) בירושלמי ע"ז פ"ג ה"ו, נלמד דין זה דלכנות להם שם לגנאי, רק מפסוק שקץ תשקצנו. אבל בספרי ובבבלי הוא כבפנים ההערה. (וראה ר"ח ע"ז שם. ב"ח ונקודות הכסף ליו"ד סו"ס קמו. מלבי"ם כאן. ואכ"מ).

16) ובפרט שהלשון „לכנות" (כבגמרא שם. ולא „לשנות" כבספרי שם), מורה שגם לאחרי הכינוי נשאר שם הקודם (כדלקמן הערה 44).

17) ע"ז שם. תמורה שם. (אלא שבע"ז שם, נשמט זה מפני הצנזור. ובתמורה שם כתבו „פני המולך" (בוא"ן) — ראה ס' חסרונות הש"ס).

18) אף שדוגמא זו שנוי' בגמרא שם לפני „עין כל עין קוץ".

19) פרשתנו יב, ב.

אלקיהם — ע"ז גופא, נאר בלויז משמשים צו ע"ז.

און כאטש אז אשריהם האט שוין רש"י פריער [20] געטייטשט "אילנות שעובדין אותן" — האט מען אבער געקענט זאגן, אז אין אונזער פסוק מיינט "ואשריהם" — משמש ע"ז: אין פריערדיקן פסוק [19] שטייט וועגן די מקומות פון זייערע ע"ז'ס "על ההרים הרמים גו' ותחת כל עץ רענן", קען מען זאגן, דא קומט דער המשך וביאור: "ואשריהם" פון אונזער פסוק איז עס דער "עץ רענן" [21]. (ועד"ז קען מען לערנען בנוגע צו "פסילי אלקיהם", אז דאס איז פארבונדן מיט "ההרים הרמים גו'" — "פסילי" פון לשון "פסל לך" [22] — אז זיי פלעגן אויסהאקן אין בארג אן ארט, א בימה, עמוד וכיו"ב וואו אוועקצושטעלן די ע"ז, און די אויסגעהאקטע זאכן הייסן "פסילי אלקיהם" [23]).

[און דאס וואס דער פסוק זאגט "ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלקיהם תגדעון" — הגם זיי זיינען בלויז — כל' הכתוב — מקומות פאר ע"ז'ס — קען מען מסביר זיין: וויבאלד אז דאס וואס די גויים האבן אויסגעקליבן דוקא די מקומות פאר זייערע ע"ז'ס, איז עס, כמובן, מצד דעם וואס די "הרים הרמים גו'" [24] און "עץ רענן" גיבן צו "חשיבות" [25] צו "אלקיהם" [26] — דעריבער דארף מען מאבד זיין אויך "אשריהם" [27] און "פסילי אלקיהם" [28].

לויט דעם וואלט אויסגעקומען, אז כשם ווי ונתצתם גו' איז מוסיף אויף "אבד תאבדון גו' את אלקיהם" וואס שטייט אין פריערדיקן פסוק, זיינען אויך די ציוויים פון דעם פסוק גופא אין א סדר פון "לא זו אף זו": נסכים זיינען ניט אזוי חשוב ווי קרבנות. דעריבער זאגט דער פסוק "ושברתם את מצבתם" נאך "ונתצתם את מזבחתם" — פריער מזבחות וואס נוצן פאר קרבנות און דערנאך מצבות

20) ואתחנן שם. וגם לפנ"ז — תשא שם.

הטעם מה שבפ' תשא כותב "הוא אילן כו'" (ולא כבפ' ואתחנן ובפרשתנו): בפעם הא' — ה"ז חידוש. לאח"ז — רק מזכיר הישנות.

21) כבמשנה ע"ז מה, א.

22) תשא לד, א. וראה פרש"י מ"א (ה, לב): ויפסלו, בהרים.

23) ועפ"ז יומתק מ"ש "פסילי אלקיהם" (ולא "פסיליהם", כבפ' ואתחנן) — כי פי' רושו הוא: דברים שנפסלו בהר — (פסילי) — בכדי להעמיד את אלקיהם.

*23) ומ"מ א"צ לאבד את ההרים עצמם — ראה רש"י (יב, ב) ורק מה שנפסל בהם לאלקיהם — כי אין בההרים תפיסת ידי אדם (שלכן בדרך ההלכה, אין צריך לאבדם גם כשעובדים את ההרים עצמם — משנה שם), משא"כ אשריהם ופסילי אלקיהם.

24) וע"ד שמצינו בעקידה "על אחד ההרים", מ"ת על הר סיני. ועוד. ובכ"מ בנביאים.

25) ראה כלי יקר כאן פסוק ד'. וראה להלן סעיף יא.

26) וגם בדרך ההלכה — לדעת הת"ק (ע"ז מח, א), כל שיש תחתי' עכו"ם (אף שאין עובדין להאילן) היא אשרה.

27) ואף שכבר פרש"י (פסוק ב') "ומה תאבדון מהם את אלקיהם על ההרים" ולא המקומות עצמם — (באם לא הי' מפרש מזבח וכו' — ראה לקמן סעיף ד' וה') הי' אפשר לומר: (א) שהכוונה היא לשלול רק את ההרים (ראה לעיל הערה *23). (ב) שזהו ציווי שנוסף בכתוב זה, שהרי גם לפי הפי' שבפנים — הדין דאיבוד משמש ע"ז מחדש הכתוב בפסוק ונתצתם גו' (וכ"ד לקמן בפנים, שהציוויים הם בסדר ד"לא זו אף זו").

ולכן צריך רש"י לשלול פי' זה ולפרש שכוונת הכתוב "אבד תאבדון גו'" (שלפני "ונתצתם גו'") היא — לאיבוד אלקיהם.

וואו מ׳איז[28] מנסך נסכים[29]; שפע־טער זאָגט דער פסוק אַ גרעסערן חידוש, „ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלקיהם תגדעון", — כאָטש „אשריהם" און „פסילי אלקיהם" נוצט מען [ניט פאַר דינען ע״ז (ווי מזבחות אוך מצבות), נאָר] בלויז ווי מקומות[30] פאַר ע״ז[31]; און דערנאָך איז ער מוסיף נאָך אַ גרעסערן חידוש „ואבדתם את שמם" — הגם אַז [דאָס איז ניט די ע״ז גופא; מ׳איז דערוויף ניט מקריב קרבנות; ניט מנסך נסכים; און ס׳איז אויך ניט קיין מקום לע״ז —] דאָס איז נאָר אַ נאָמען. ובפרט אַז אין „שמם" ווערן דאָך נכלל אויך אַזוינע נעמען וועלכע דריקן ניט אויס קיין חשיבות.

ד. אָבער רש״י וויל אַזוי ניט לערנען. ווייל אין פשטות מיינט „אשריהם" און (עאכו״כ[32]) „פסילי אלקיהם" — די ע״ז גופא. און ויבאַלד אַזוי, קען מען דאָך שוין ניט זאָגן אַז דער פסוק „ונתצתם וגו׳" איז מוסיף אויף „אבד תאבדון את אלקיהם", וואָרום שריפת אשריהם און גידוע פון פסילי אלקיהם, דאָס איז דער איבוד פון אלקיהם. מוז מען דערציבער לערנען, אַז „ונתצתם וגו׳" איז מבאר און רעכנט אויס די פרטים פון „אבד תאבדון גו׳ את אלקיהם".

און אָט דעם פירוש וכוונה דייט אַן רש״י בפשטות סגנונו: מיט זיין שטעלן זיך ניט אויף די ווערטער פון פסוק [„מזבחתם", „מצבתם", „ואשרי־הם"] נאָר אויף „מזבח", „מצבה" און „אשרה", מאַכט ער קלאָר, אַז זיין פירוש „מזבח וכו׳" איז ניט קיין אַנפאַנג פון אַ נייעם ענין, נאָר — דער ביאור און אָפּטייטש פון זיינע פרי־ערדיקע רייד „תאבדון מהם את אלקיהם (אשר על ההרים)": די „אלקיהם (אשר על ההרים)", וועלכע מען דאַרף מאבד זיין, זיינען: „מזבח וכו׳".

ה. און דערפאַר איז רש״י מוסיף ביי מצבה (דוקא אין אונזער פסוק) „והוא בימוס כו׳", און אויך ביי אשרה — „אילן הנעבד" (הגם אַז ער האָט עס שוין מפרש געווען פריער) — ווייל דערמיט איז ער מבאר ווי אויך „מצבתם" און „ואשריהם" זיינען פרטים פון „אלקיהם":

בנוגע צו „מזבחתם" איז פאַרשטאַנדיק ווי דאָס איז אַ פרט פון „אלקיהם" — ווייל היות אַז אויף זיי איז מען מקריב קרבנות וועלכע ווערן פאַרברענט אין דעם פייער וואָס גיט פינט זיך אויפן מזבח (וואָס דאָס איז להבדיל בדוגמת אש הוי׳ וואָס אַפּ׳ן מזבח דקדושה[33]), איז אויך דער מזבח של ע״ז אַן ענין פון אלקיהם;

משא״כ מצבה וואָס אויף איר איז

28) בפרש״י שופטים טז, כב „מצבת . . להקריב עלי׳". אבל מצבה שברוב המקומות היא לנסך, כנ״ל בפנים.

29) להעיר ג״כ מפירוש מצבה שברמב״ם (הל׳ ע״ז פ״ו ה״ו) ורמב״ן (שופטים שם).

30) להעיר ג״כ מפירוש הרמב״ם (שם ה״ט) ורמב״ן (שם) ב„אשרה".

31) וגם ב׳ אלו הם בסדר ד„לא זו אף זו": (א) המקומות שנפסלו בהרים להעמיד שם את אלקיהם, אין בהם תפיסת ידי אדם כ״כ (שה״ה בדוגמת חק תוכות — ראה גיטין כ, א ופרש״י שם) כמו באשריהם. (ב) החשיבות ד„אלקיהם" באה מצד ההרים עצמם ולא (כ״כ) מצד הדברים שפיסלו בהם, משא״כ באשרה.

32) שהוא פשוט יותר מ„אשריהם". שלכן מפרש רש״י רק „אשרה — אילן הנעבד" ואינו צריך לפרש „פסילי אלקיהם".

33) ראה שמיני ט, כד. יומא כא, ב. פרש״י ויקרא א, ז. במדבר ד, יג. וראה מ״ב (יח, כב) וישע׳ (לו, ז), שהיו מש־תחוין למזבח.

מען מנסך נסכים בלויז מצד דעם וואס זי איז אַ סימן לע"ז (בדוגמת „ועדה המצבה"[34] — ס'איז אַ זייטיקע זאַך, וואס איז בלויז אַן עדות) —

דערפאַר זאגט רש"י „והוא בימוס ששנוי' במשנה אבן שחצבה מתחלתה לבימוס", אַז בלויז מתחלתה איז מען זי חוצב לבימוס, פאַר אַ מקום מושב לע"ז[35], אַבער ניט לאחרי זה. און צוליב מער קלאַרקייט[36] — צייכנט רש"י אַן „ששנוי' במשנה" — וואס דאַרט איז רש"י מפרט — „עובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו"[37].

און אַזוי אויך ביי אשרה איז רש"י מפרש „אילן הנעבד", אַז אשרה אין אונזער פסוק איז ניט דער „עץ רענן" וואס איז מוסיף חשיבות צו דער ע"ז, נאָר „אילן הנעבד", איז עס ממילא אַ פרט אין „אלקיהם".

און דאַס איז אויך דער ביאור אין פירוש רש"י „מזבח של אבנים הרבה, מצבה של אבן אחת" — אַז דער חילוק צווישן מזבח און מצבה (אין אונזער פסוק) באַשטייט (ניט בענין הע"ז[38], נאָר) בלויז אין דעם וואס מזבח איז „של אבנים הרבה" און מצבה — „של אבן אחת"[39].

און דערפאַר זאגט רש"י „מזבח של אבנים הרבה", ניט „של בנין" (ווי אין פ' ואתחנן): ווייבאַלד אַז דאַ טייטשט רש"י „מזבח" און „מצבה" אין אירן המשך כנ"ל (ניט ווי בפ' ואתחנן), דעריבער זאגט ער ביי מזבח „של אבנים הרבה" וואס איז דער היפך פון „של אבן אחת" ביי מצבה[40].

ו. ס'איז נאָר אַבער ניט מובן: פריער אין פ' משפטים[41] זאגט רש"י „מצבתיהם — אבנים שהם מציבין להשתחוות להם". האָט דאָך רש"י געקענט אַזוי לערנען אויך „מצבתם"

---

34) ויצא לא, נב. ועד"ז „שבע הכבשות האלה אשר הצבת . . בעבור תהי' לי לעדה" (וירא כא, כט-ל).

35) ולפרש"י כאן — כוונת המשנה **ב„מתחלה"** היא (לא רק להדגיש שחצבה מתחלה לכך*, אלא) גם שרק מתחלה חצבה לבימוס, אבל אח"כ עובדין כו' (כבפנים), וגם ע"ד ההלכה דוקא אז אסורה גם קודם שתיעבד (ראה תוס' שם ד"ה בית).

36) ניסף על פירוש העיקרי בכוונת תיבות אלו (לקמן ס"ו).

37) ע"פ האמור בפנים, יומתק סתר ד' הענינים שבכתוב: מזבח — שאין עובדין אותו לעולם, ורק מקריבין עליו לע"ז; מצבה — שעכ"פ אח"כ עובדין אותה; אשרה — שעובדין אותה לעולם [מזמן שנקראה בשם אשרה (ולא כמצבה שגם אחרי שנקראת בשם „מצבה", היא — מתחלתה — רק בימוס). ובפרט לפי המבואר בגמרא (שם מה, ב) שאשרה שבכתוב זה נטעוה מתחלה לשם ע"ז (שלכן שעון שריפה באש, ואין מספיק לגודעו כאשירה שבפ' ואתחנן)]; פסל — שכל ענינו הוא תבנית של ע"ז.

*) כי מכיון שמתחלה היא רק לבימוס (אף שאח"כ עובדין את הבימוס עצמו), באם לא נחצבה מתחלתה לכך, אינה אסורה עד שתיעבד (ראה תוס' שם ד"ה בית). משא"כ אבן הנשוי' להשתחוות לה עצמה, אסורה גם כשלא נחצבה מתחלה לכך (ראה תוס' שם ד"ה אבן). וגם בזה רואים דיוק לשון רש"י, שבפרשתנו כותב: **שחצבה**, ובפ' **משפטים — שהם מציבין.**

38) ואי"ז סותר להערה הקודמת — כי כוונת רש"י היא לשלול הפירוש (דלעיל סעיף ג') שהשייכות דע"ז למצבה היא פחות מזו דמזבח (שאז אין בהכתוב הסדר ד„לא זו אף זו" וגם לא הסדר ד„זו ואצ"ל זו").

39) ועפ"ז יומתק ג"כ מה שבפרשתנו מוסיף „של" (ראה לעיל הערה 5) — כי זה בא בהמשך ובדיבור אחד ל„מזבח של אבנים הרבה".

40) ומה שבפ' ואתחנן מפרט „של בנין", י"ל, לפי שעפ"ז מובן הלשון „תתצו". ומה שרש"י אינו מפרש זה בפ' תשא (לד, יג) — כי מפורש לפנ"ז בכתוב „ומזבח" (לב, ה).

41) כג, כד. וראה שוה"ג להערה 9.

פון אונזער פסוק, און דאַן וואָלט געוועז מובן בפשטות אַז „מצבה" איז אַ פּרט אין „אלקיהם" — פון וואַנעט נעמט רש"י „והוא בימוס כו'"?

אָט די קשיא באַוואַרנט רש"י מיט דער הוספה „בימוס ששנוי' במשנה כו'":

וויבאַלד אַז פון דער משנה ווייס מען די מציאות פון בימוס, אַז אויך דאָס איז אַ פּרט פון „אלקיהם" כנ"ל, מוז מען זאָגן[42] אַז אויך בימוס ווערט אויסגערעכנט אין אונזער פסוק (וואָרום דער פסוק קומט דאָך ספּעציעל אויף מפרט זיין דעם אלקיהם וואָס עס שטייט פאַר דעם — דאַרף ער אויסרעכענען אַלע סוגים פון (איבוד) אלקיהם). דעריבער דאַרף מען לערנען אַז מצבה „הוא בימוס".

ז. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין פאַרוואָס רש"י לערנט „ואבדתם את שמם" — „לכנות להם שם לגנאי" (און ניט — מאַכן פאַרלאָרן און פאַרגעסן זייער נאָמען):

דורכן מקיים זיין „אבד תאבדון גו' את אלקיהם", ווערט דאָך ממילא אַפּ־

42) ואף שמצד הכתוב עצמו אין כ"כ הכרח לומר שגם בימוס נצטוו לאבד — מכיון שכ"ה לפי האמת ואין בזה כל סתירה כלל לפשוטו של מקרא ותיבת מצבה — בוחר רש"י הפירוש „והוא בימוס כו'" (ובדוגמת המבואר בלקו"ש חלק ה' ע' 19, בפרש"י בראשית א, כא — שבכדי שהתלמיד לא יטעה בפשט הכתוב, כותב רש"י „והרג את הנקבה כו'" — אף שמהכתוב גופא אי"ז מוכרח) — ועוד ועיקר: א) מתקבל על הדעת — בפשוטו של הענין — שכיון שמחמיר הכתוב כ"כ באיבוד ע"ז ושצריך לשרש אחרי' כו' — מחמיר ג"כ בהפרטים ד„אלקיהם". ב) כיון שבימוס (מצד שייכותו לע"ז) הוא בין מזבח ואשרה (כנ"ל בפנים ובהערה 37) ואת שניהם נצטוו לאבד — בודאי חל הציווי גם על בימוס שביניהם.

געמעקט און פאַרגעסן אויך זייער נאָמען. היינט וואָס איז מוסיף דער פסוק „ואבדתם את שמם"?

וואָלט מען געלערנט אַז „ונתצתם את מזבחתם . . ופסילי אלקיהם תגדעון" מיינט: צו מאבד זיין די משמשי ע"ז, קען מען דאַן זאָגן, אַז מיט „ואבדתם את שמם" מיינט דער פסוק — אַז מען דאַרף טאָן אַ פעולה מיוחדת צו מאבד זיין דעם שם ע"ז (הגם דורכן איבוד אלקיהם ומשמשיהם ווערן זיי, בדרך כלל, במילא פאַרגעסן) וכדלקמן.

און דאַן וואָלט געווען פאַרשטאַנדיק דער המשך הפסוק: צום ערשטן זאָגט ער, אַז מען דאַרף מאבד זיין „את אלקיהם". דערנאָך איז ער מוסיף, אַז מען דאַרף מאבד זיין אויך די משמשי ע"ז (מזבחתם, מצבתם, אשריהם און פסילי אלקיהם). און שפּעטער איז ער מוסיף נאָכמער, אַז אויך יעדער זאָך וואָס שם הע"ז נקרא עלי' — דאַרף מען פון איר אָפּמעקן דעם שם ע"ז, דורך (מאבד זיין די זאָך גופא[43], אַדער דורך) ניט אַנרופן זי מיטן נאָמען פון דער ע"ז:

וויבאַלד אָבער אַז מיט „ונתצתם את מזבחתם . . ופסילי אלקיהם תגדעון" רעכנט דער פסוק אויס די פרטים פון „אבד תאבדון גו' את אלקיהם", קען מען דאָך ניט לערנען אַז „ואבדתם את שמם" איז אַ ציווי צו טאָן פעולות אויף אָפּווישן דעם זכר פון ע"ז — וואָרום דאַן וואָלט מען דאָך לכל־לראש געדאַרפט מאבד זיין די

43) בדוגמת פרש"י ס"פ בשלח „עד שימחה שמו של עמלק", שהוא ע"י איבוד כל הדברים ששמו של עמלק נקרא עליהם. כמפורש בפרש"י ס"פ תצא. וגם בס"פ בשלח מובן כן בפרש"י שכותב שצ"ל „אבד זכרם" דערי עמלק. וראה בארוכה לקו"ש חי"ד שיחה ב' לפ' תצא.

משמשי ע״ז, וואס זיי דערמאנען דאך זיכער אויף ע״ז, און דאס זאגט ניט דער פסוק. בלייבט דאך במילא צוריק שוועך: וואס איז דער פסוק אויסן מיט „ואבדתם את שמם״?

דעריבער לערנט רש״י אז „ואבדתם את שמם״ מיינט (ניט מאכן פארגעסן זייער נאמען, נאר) מגנה זיין זיי — „לכנות להם שם לגנאי״.

ח. עפ״ז וועט מען אויך פארשטיין וואס רש״י לערנט, אז דער „שם לגנאי״ דארף זיין ענלעך צו איר פריערדיקן נאמען — כאטש דורך דעם מאכט מען א זכרון צו איר שם הקודם, וואס איז לכאורה היפך פון (פשטות הכוונה פון) „ואבדתם את שמם״:

וויבאלד אז „ואבדתם״ דא מיינט (ניט צו מאכן פארגעסן, נאר) מגנה זיין, איז דאך פארשטאנדיק, אז דער פירוש פון „ואבדתם את שמם״ איז: איר זאלט מגנה זיין (ניט בלויז די ע״ז, נאר אויך) דעם נאמען פון דער ע״ז גופא. און דעריבער דארף מען מכנה זיין די ע״ז מיט אזא שם וואס איז בדומה צו איר פריערדיקן נאמען — ווייל דורך אומבייטן דעם שם של ע״ז אויף א שם לגנאי וואס האט ניט קיין שייכות צום פריערדיקן נאמען, איז מען בלויז מגנה די ע״ז, אבער ניט איר נאמען; דוקא דורך איבערלאזן א פארבונד מיט איר פריערדיקן נאמען[44], נאר דעם נאמען גופא צו ענדערן און מאכן פון אים א שם של גנאי, דורך דעם ערשט ווערט מגונה אויך דער נאמען פון דער ע״ז[45].

ט. ע״פ הנ״ל האט מען לכאורה געקענט מסביר זיין וואס אין דער צוויטער דוגמא זאגט רש״י אז די ע״ז „עין כל״ דארף מען רופן „עין קוץ״, דלכאורה האט מען די ע״ז „עין כל״ געדארפט בעסער אנרופן „עין כלום״[46]:

א) א קוץ, א דארן, הגם ער שטעכט, איז ער אבער נאך אלץ א מאכל בהמה עכ״פ[47] — אבער אן ע״ז ברענגט דאך קיין שום תועלת ניט[48],

---

44) ולכן כותב רש״י „לכנות״ (כבע״ז ותמורה שם) ולא „לשנות״ (כבספרי שם) — כי כשמשנים את השם, לא נשאר שם הקודם, משא״כ כשמכנים. (ועפ״ז מתורץ בפשטות מה שהקשה המהרי״ק שרש קס (הובא ב„תורה תמימה״ כאן פסוק ג׳) — כי אדרבה: מכאן מוכח שהכינוי אינו מבטל את השם הקודם, כבפנים).

45) ומכיון שמה שצריך לגנות את שמם הוא, לפי שהשם מורה לשבח הע״ז, הרי מובן, שהגנאי צ״ל בענין כזה דוקא שהוא היפך השבח והמעלה שהשם הי׳ מורה עליו (כמובן מהדוגמאות שבפרש״י כאן. וראה לקמן הערה 52), וג״ז נכלל ב„ואבדתם את שמם״.

46) שגם „כלום״ דומה קצת ל„כל״ — ראה בהערה 49. אבל אין כל סברא שיקראו אותה „עין אין״ או „אין מאומה״ וכדומה, מכיון שהתיבות „אין״ ו„מאומה״ אין להן דמיון להתיבה „כל״.

ודוחק גדול לתרץ שהשינוי לגנאי צ״ל דוקא באותה השפה, בתרגום (גליא — כריא) או בל׳ המקרא (כל — קוץ) — ובפרט ד„כלום״ הוא לשון (הקודש) דחכמים במשנתם.

47) ראה בראשית ג, יח ופרש״י שם.

48) לפעמים מבואר (ע״פ מ״ש הרמ״ז ר״פ האזינו — ראה לקו״ש ח״ז ע׳ 184-5 בפירוש „אשר חלק ה״א אותם לכל העמים״ (ואתחנן ד, יט), שאוה״ע מקבלים השפעתם ע״י שעובדין לכו״מ (ועייג״כ אג״ה״ת פ״ו). אבל [נוסף להעיקר, שההשפעה אינה מכחם ח״ו כ״א שהם רק כגרון ביד החוצב] — ע״פ דרך הפשט, אין מגיע מזה שום תועלת כלל (ראה רש״י יתרו כ, ג. ואתחנן שם).

האָט מען זי געדאַרפט אָנרופן „עין כלום".

ב) אפילו דעם כח צו שטעכן וואָס אַ דאָרן האָט, פאַרמאָגט אויך ניט די ע"ז. וואָרום דעם עונש און שטאָך פאַר דינען ע"ז, באַקומט מען ניט פון איר כח ח"ו, נאָר פון דעם אויבערשטן, וואָס ער איז מעניש פאַר דער עבירה.

היינט וויבאַלד אַז „עין כלום" ברענגט אַרויס אַ גרעסערן גנאי ווי „עין קוץ", [49]פאַרוואָס איז רש"י מעתיק בפירושו (ד. ה. בפשוטו של מקרא) דעם פי' הש"ס אַז די ע"ז „עין כל" דאַרף מען מכנה זיין „עין קוץ"? וואָס ד. ה. אַז אויך ע"ד הפשט דאַרף אַזוי זיין.

וואָלט מען געקענט לכאורה זאָגן, אַז דאָס איז דערפאַר ווייל „עין קוץ" איז מער ענלעך אין הברה (אויסשפּראַך) צו „עין כל" ווי דער נאָמען „עין כלום" [50]. און היות אַז „אבדתם את שמם" איז מען מקיים דוקא ווען עס פאַרבלייבט דער שם הקודם (כנ"ל סעי' ח'), דעריבער דאַרף מען די ע"ז מכנה זיין „עין קוץ", הגם אַז „עין כלום" איז אַ גרעסערער גנאי לע"ז.

ועפ"ז האָט מען אויך געקענט מסביר זיין וואָס רש"י ברענגט צוויי דוגמאות:

מיט „בית גליא קורין לה בית כריא", איז ער מסביר דעם מיין פון „ואבדתם", אַז מען דאַרף אויסקלייבן אַזאַ נאָמען וואָס איז מגנה בתכלית דעם שם ע"ז, אַזוי ווי „בית כריא" לשון חפירה ושפלות [51] — וואָס ניט בלויז דריקט ער אויס די שלילה פון „בית גליא" לשון גובה [52], נאָר ער איז דער סאָמע היפך פון בית גליא; און מיט „עין כל עין קוץ" איז ער מסביר וואָס עס מיינט „את שמם", אַז דער גנאי־נאָמען דאַרף זיין וואָס מער ענלעך צום שם של ע"ז, אפילו אין פאַל וואו מען קען געפינען אַ שם וואָס איז מער לגנאי.

י. אין אמת'ן קען מען אָבער אַזוי ניט לערנען. ווייל היות אַז אויך דורך „אבד תאבדון גו' את אלקיהם" ווערט פאַרלאָרן און פאַרגעסן דער נאָמען פון ע"ז (כנ"ל סעיף ז'), מען איז שולל דעם מציאות השם, לייגט זיך צו זאָגן, אַז די הוספה „ואבדתם את שמם" איז אַ ציווי צו מכנה זיין די ע"ז מיט אַזאַ נאָמען וואָס איז ניט בלויז שולל די שבחים וועלכע שטייען אין „שמם"

[ווייל דאָן איז דער „ואבדתם (את שמם)" ניט קיין הוספה עיקרית אויף דעם „אבד תאבדון (. . את אלקיהם)", וואָרום די שלילת המעלה וואָס „שמם" האָט אויסגעדריקט, איז בדומה צו שכחת השם וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך איבוד אלקיהם]

— נאָר דוקא מיט אַזאַ כינוי וואָס איז מגנה זייער נאָמען,

און וויבאַלד אַזוי, קומט דאָך אויס, אַז (ניט בלויז מצד „ואבדתם את שמם", נאָר) אויך מצד דעם „ואבדתם" גופא, דאַרף מען די ע"ז וואָס האָט געהייסן „עין כל" אָנרופן ניט „עין כלום" נאָר „עין קוץ". ווייל הגם אַז דער נאָמען „עין כלום" דריקט טאָקע מער אויס די שלילת המעלה פון „עין כל", איז עס אָבער ניט אַזאַ גנאי

49) אף שגם „כלום" דומה קצת באותיות ל„כל", כי ב' אותיות הראשונות שב„כלום" הוא „כל".

50) רש"י ע"ז מו, רע"א. וראה גם פרש"י תמורה שם.

51) רש"י ע"ז ותמורה שם.

און ניט דער סאַמע היפך פון כל ווי דער כינוי „עין קוץ": אַ קוץ איז אַ דבר המזיק (ומחסר) אדם ובהמה; און אַזוי אויך ווערט די ע"ז אַ סיבה און אַ תקלה דורך וועלכע עס קומט „קוץ" און אַ חסרון אין דעם עובד ע"ז.

ובמילא בלייבט צוריק די שאלה: וואָס דאַרף רש"י ברענגען צוויי דוגמאות?

יא. איז דער ביאור אין דעם — גאָר בפשטות:

שוין געוועדט פריער (סעיף ג'), אַז די „הגוים" פלעגן אויסקלייבן פאַר זייערע ע"ז'ס אַזעלכע ערטער וואָס זאָלן אויסדריקן די חשיבות און מעלה פון יענע ע"ז'ס. און זעלבסט־פאר־שטענדלעך, אַז אויך די נעמען פון די ע"ז'ס האָבן געזאָגט די זעלבע מעלות וועלכע עס האָבן אויסגעדריקט די מקומות.

און דערפאַר כאָפט רש"י אַן די צוויי דוגמאות — „בית גליא" און „עין כל" — ווייל די צוויי נעמען זיינען מתאים צו די צוויי סוגי מקומות וואָס שטייען אין פריערדיקן פסוק: „על ההרים הרמים ועל הגבעות" און „תחת כל עץ רענן":

מיטן שטעלן אַן ע"ז „על ההרים הרמים גו'", האָבן זיי געווואָלט „באַוויזן" דעם „גובה", די „הויכקייט" פון דער ע"ז — דעריבער איז דער צוגעפאַסטער נאָמען צו דער ע"ז „בית גליא", לשון גובה[52]; אַ צווייטע סוג ע"ז האָט מען געשטעלט „תחת כל עץ רענן", מ'האָט געוואָלט דערמיט אויסדריקן אַז דורך דינען די ע"ז באַקומט מען אַ ריבוי השפעה, ווי אַן „עץ רענן" וואָס גיט אַרויס גוטע פרוכט — איז דער צוגעפאַסטער נאָמען צו דעם סוג ע"ז „עין כל", וואָס „ווייזט" אַז זי זעט[53] און איז משפיע אַלץ.

און דערפאַר ברענגט רש"י נאָר די דוגמאות „בית גליא כו'" און „עין כל כו'" — און איז משמיט די דוגמא „פני מלך פני כלב" וואָס אין גמרא — ווייל בלויז די דוגמאות זיינען נוגע צו פשטות הכתובים דאָ, כנ"ל.

יב. דער ביאור — ע"פ הנ"ל — אין דעם מאמר הש"ס אַז „פני כלב" איז דער היפך פון „פני מלך"[54]:

ענינו פון אַ מלך איז, וואָס ער איז משפיע און פאַרזאָרגט דעם פאָלק מיט כל הצטרכותם. (ובפרט „פני מלך", וואָס „באור פני מלך (איז) חיים"[55]). דאָקעגן „פני כלב" איז דער סאַמע היפך פון השפעה. וואָרום [אויסער דעם וואָס כלבים זיינען פון די „שלשה" וואָס „שונאים זה את זה"[56], איז נאָך מער] אויף כלבים שטייט[57] „והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה", אַז זייער תאוה איז מיט עזות, ביז „לא ידעו שבעה": וויפל זיי זאָלן ניט האָבן, איז פאַר זיי ניט געניג — זיי

52) ע"פ מ"ש בפנים, יובן ג"כ מה שבפרש"י כאן בוחר הגירסא „בית כריא" ולא „בית כליא" (ראה פרש"י תמורה שם) — אף שדומה יותר (בהאותיות) ל„בית גליא", כי (נוסף לזה שהיא הגירסא הרווחת —) היפך „הרים הרמים" — גליא, הוא כריא, שפלות ולא כליא — כליון, כלום.

53) לכאורה הי' אפ"ל גם מל' עין המים (לך טז, ז) — מעין ומקור. אבל צ"ע אם מקור (גם ע"ד הפשט) פי' של מעין.

54) עוד ביאור — ראה הערה במכתב לג' תמוז תש"ל (נדפס בלקו"ש ח"ח ע' 342).

55) משלי טז, טו.

56) פסחים קיג, ב. ומכיון שכלבים נמנו שם ראשונה, י"ל, שבהם טבע שנאה זו הוא ביותר.

57) ישעי' נו, יא. וראה רש"י ורד"ק שם.

האַלטן אין איין הונגערן און פֿאַדערן מ׳זאָל זיי געבן נאָך.

און וויבאַלד אַז אַ כלב גלוסט אַלץ פֿאַר זיך, איז דאָך מובן אַז ס׳איז ניט שייך ער זאָל משפיע זיין צו אַ צווייטן. ואדרבה: ווי אים דוכט זיך נאָר אַז יענער האָט עפּעס, פֿאַרגינט ער אים ניט — ער וויל אַלץ פֿאַר זיך.

אַזוי ווי אַ מלך מצד הבישול פּנימי ואמתי שלו[55], איז ער משפיע צו אַלעמען[56], אַזוי איז אַ כלב פונקט פֿאַרקערט: וויבאַלד ער האָלט אין איין זאָגן „הב הב״[60], קוקט ער מיט אַ שלעכט אויג אויפן צווייטן און איז אים כסדר מקנא.

יג. די דריי נעמען פון ע״ז וועלכע ווערן אויסגערעכנט אין גמרא — „בית גליא״, „פני מלך״ און „עין כל״ (וואָס זיינען פֿאַרבונדן מיט די דריי מקומות: „על ההרים הרמים״ „על הגבעות״[61] און „תחת כל עץ רענן״)

— זיינען בהתאם[62] צו די דריי מדות פון בלעם הרשע: „עין רעה, ורוח גבוהה ונפש רחבה״[63]:

„רוח גבוהה״ איז בדוגמת „בית גליא״ מלשון גובה; „נפש רחבה״ („אם יתן לי גו׳ מלא ביתו כסף וזהב״[64]) — איז ווי „עין כל״, וואָס ענינה איז — זי וויל אַלץ; און „עין רעה״ — ווי „פני כלב״ וואָס פֿאַרגינט ניט כנ״ל[65].

דער ביאור השייכות פון (די נעמען פון) ע״ז צו בלעם׳ן:

בכלל ווייס מען אַז בלעם הרשע איז געווען דער לעומת־זה פון משה רבינו[66]. אָבער אין משנה[67] שטייט אַ נייער ענין, אַז ער איז דער לעו״ז פון אברהם אבינו,

---

58) שלכן אמר דוד (עיקר המלכות בישראל) אם לא שוויתי ודוממתי — כדומם — (תהלים קלא, ב. וראה ירוש׳ סנה׳ פ״ב סה״ד); ואנכי תולעת ולא איש (שם כב, ז). והמלך שכרע שוב אינו פוסק (ברכות לד, ריש ע״ב). וראה רמב״ם הל׳ מלכים פ״ב ה״ו: הכתוב . . צוהו (את המלך) להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי [ועיי״ש בל׳ הרמב״ם „כדרך שחלק כו׳ כך צוהו״]. וראה גם ד״ה ביום השמע״צ תש״ח פל״א. עיי״ש.

59) בדוגמת החסד דאברהם אבינו — „עין טובה״ (היפך עין רעה דבלעם), שזה הי׳ מצד הביטול ד„ואנכי עפר ואפר״ (אגה״ק ס״ב. לקו״ת עקב יז, סע״ד ואילך. ד״ה אמרת ה׳ תרצ״ה (בסה״מ קונטרסים ח״ב) פ״ג. ועוד).

60) ראה זח״ג פּ, סע״א ואילך.

61) כי כמו שגבעות קטנות יותר „ומקבלות״ מהרים [שלכן אמרו (ויק״ר ספל״ו) הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות — כי אמהות מקבלות מהאבות (ראה לקו״ת שה״ש טו, ג)], כן המלך [דר ונכנס ו]מקבל״ (תועלת) מבית המלך — בית גליא.

62) אלא שרוח גבוהה ונפש רחבה יש־גם גם בקדושה

— וע״ד „ויגבה לבו בדרכי ה׳״ (דה״ב יז, ו) „ואתהלכה ברחבה״ (תהלים קיט, מה), וראה לקו״ת מטות (פו, ג) ששניהם צ״ל בכל אדם —

היינו ב„בית גליא״ ו„עין כל״ אמתיים. משא״כ „עין רעה״ אינה שייכת ב„פני המלך״ אמיתי (דקדושה), ולכן נרמזת בהשם „פני כלב״, כדלהלן בפנים.

63) אבות פ״ה מי״ט. פרש״י בלק כד, ב. ולהעיר, שלהניהגין לומר פרקי אבות כל שבתות הקיץ (נסמן בלקו״ש ח״ז ע׳ 175 הערה 1), אומרים פרק זה (בכמה שנים) בש״פ ראה.

64) בלק כב, יח. ומזה „למדנו שנפשו רחבה״ (פרש״י שם).

65) הטעם מה שנמנו במשנה שם (ורש״י שם כד, ב) בסדר זה דוקא (אף שרוח גבוהה ונפש רחבה למדנו מ„כי מאן ה׳ לתתי להלוך עמכם״ (בלק כב, יג) ו„אם יתן לי בלק מלא ביתו גו׳״ (שם, יח) — שלפני „ויישא בלעם את עיניו — ביקש להכניס בהם עין רעה״) י״ל: „עין רעה״ — (מוחין) נשמה, ואח״כ: רוח גבוהה ונפש רחבה.

66) ספרי ברכה לד, יו״ד. וראה בארוכה ד״ה השקיפה ש״ת.

67) אבות שם.

און ווי‌באַלד אַז ענינו פון אברהם אבינו איז — מלחמה מיט ע"ז און ביטולה[68] [וואָס דערפאַר שטייט אַז „עבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הוויין"[69], דעריבער, היות אַז די דערמאָנטע דריי מדות פון בלעם הרשע זיינען מתאים מיט די דריי ענינים ושמות הנ"ל של ע"ז, איז ער דער לעו"ז פון אברהם אבינו.

יד. צווישן די ענינים — וואָס מען רעכנט בסיום מס' סוטה — וואָס וועלן זיין בעקבתא דמשיחא, איז „פני הדור כפני הכלב". אָבער אַלע ענינים וואָס וועלן דאָרט אויסגערעכנט זיין נען דאָך „בפנימיותם" ברכות[70], איז די ברכה אין דעם — אַז בעקבתא דמשיחא (ובפרט דורך דער עבודה פון הפצת המעיינות חוצה), פועל'ט מען ביי דעם גאָנצן דור דעם „הונגער" צום דבר ה'[71], און אין אַן אופן פון „לא ידעו שבעה" — אַז וויפל מען האָט איז אַלץ וויניק, מען האָלט אין איין מאָנען „הב הב".

און דאָס איז שייך צו דער התחלת הסדרה „ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", וואָס דער פירוש דערפון איז, אַז אויך די קללה זאָל מען מהפך זיין לברכה[72]

[און ווי עס שטייט בנוגע צו בלעם"ן (וואָס די ג' שמות של ע"ז זיינען דאָך כנגד ג' מדותיו של בלעם כנ"ל), אַז ניט נאָר וואָס „ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם", נאָר נאָך מער — „ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה"[73],

און דורך דעם קומט מען צו דער סדרה באַלד נאָך דער סדרה — „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", אַז עס וועט זיין דער „ואשיבה שופטיך כבראשונה"[74], אין דער גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, יבא ויגאלנו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ח)

---

68) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.

69) ע"ז יד, ב.

70) ראה לקו"ת בחוקותי מח, סע"א ואילך.

71) ראה עמוס ח, יא.

72) אוה"ת פרשתנו ע' תרמה. תרנט.
וי"ל שזוהי ג"כ השייכות דפ' ראה לאלול — כי התשובה דאלול היא באופן שהזדונות נהפכים לזכיות.

73) תצא כג, ו. אוה"ת שם ע' תתקפב.

74) ישעי' א, כו. — שזה יהי' עוד „לפני בוא המשיח" וכהסיום בכתוב זה „אח"כ יקרא לך עיר הצדק גו'" (כ"מ בפיה"מ להרמב"ם (סנה' פ"א מ"ג)), ומש"כ בפי' הרדב"ז לרמב"ם (הל' סנה' פי"ד הי"ב) „ואפשר שהוא (משיח)* יסמוך ב"ד הגדול" — ה"ז תלוי בה„הכרע" אם אפשר לסמוך בזה"ז, והרדב"ז אזל לשיטתי' בזה** (ראה רמב"ם הל' סנה' פ"ד הי"א ורדב"ז שם), ועצ"ק ברדב"ז הל' סנה' פי"ד — מעירובין (מג, ב) „לב"ד הגדול אתא". ואין לומר דמבני ראובן סמכו ב"ד הגדול זה, או משיח כשנתגלה תחלה — כהרדב"ז בפ"ד שם — דעדיין יקשה „והא לא באו בני ראובן ולא נתגלה משיח" (ובפרט עפמש"כ (רמב"ם הל' סנה' פי"ד שם) שבטבריא עתיד ב"ד הגדול לחזור תחלה). וי"ל (דלהרדב"ז עכ"פ) „ב"ד הגדול" דעי' רובין לאו דוקא סמוכין (ובלאה"כ י"ל כן — דמאי נפק"מ „סמיכה" — לביאת אלי' הנביא ז), כ"א שיגרא דלישנא. והכוונה לב"ד (הכי) גדול שבדור.

*) ועצ"ע מי יסמוך משיח.

**) אין להכריח דהרמב"ם ס"ל דש"ס דידן לא ס"ל דמשיח יתגלה ויסתר אח"כ (וכן — שביד החזקה חזר בו ממש"כ בפיה"מ ד„ואשיבה שופטיך" קודם לביאת משיח) — וע"ד ראייתו (הל' מלכים פי"א, ג) ואל יעלה על דעתך כו' שהרי רע"ק כו' אומר עליו (על בן כוזיבא) שהוא המלך המשיח —
כי בן כוזיבא נסתתר משך זמן (במערות) במשך מלחמתו, כן הי' בזמנו ב"ד סמוכין וכו'. — בנוגע לביאת אלי' — ראה חל' מלכים פי"ב, ב.